

Абдулла ОРИПОВ, Ўзбекистон Қаҳрамони, Ҳалқ шоири

СЕҢ БАРХАЁТ ОҢАМСАҢ, ЗАМАҢ!

БАХОР

Яна баҳор келди. Яна оламда Ажаб бир гўзалик, ажаб бир баёт. Мен сени кутлайман шу улуг дамда, Улуг елкадошим, музофар хайт! Ташбих ахтармандиз ушбу газалдан, Накд жойда насиия не керак асли. Аён бир хислатинг бордир азалдан, Сенинг атамишлар ўйонин фасли! Еллар ҳам ўйониди ишқалаб кафтин, Офтоб ҳам юксалди — тик келар күёш. Толлар ҳам юк ташлаб кўтарилини кифти, Безавол майса ҳам силкитади бош. Тарновлар бўғзиди лола ҳам кўркум, Терак учлариди изгир мавжудот. Ҳаттоқи туғисиз, чирик ҳазон ҳам Яшил пўнанаканди боғлаби канот. Ҳовлиқма жилгалар чопар беъза, Кушлар қий-чувига тўлмиши дала, боғ. Сенинг висолингдан кувонимага нега, Баҳор, соғинтиридинг ахир кўп узоқ! Ялдо кечасидай рутубатлини киши Солди руҳимизга оғир бир сурур. Сен келдинг, ўйониди яна шўх олжиз. Йиғлаган кўзларга тушган каби нур. Ҳа, ману заволлик бўлмас оламда То сўйин сочаркан абринай сонслар. Мен сизни эслайман аммо шу дамда, Мангутга кўз юнганин азиз инсонлар. Азалий ҳукмини ўқиди хайт, — Неча бор само ҳам кўмди кўшин. Ихобли саждагоҳ бўлганилар, хайтот, Ўзлари тупроқка кўйдилар бошин. Ҳи ойким, сўмишидир у тапиш наъра.¹ Ҳамон фирогида фифон чекар Шош. Баҳор келайдир, баш кўттар, кара, О, сурур кўйчиси, донгир замондоши. Ҳамсухбат бўлмадим (ким эдим зотан), Тавоб ҳам қилимадим гуашан маконинг. Лекин шеър баҳоси муҳлисгидир тан, Қандай чексиз эди руҳий поенинг! Бутун-чи, не кезар ўтили қонингда?

Ҳамал келди, амал келди.

Ҳалқ мақоли

Ҳар йил бир келадиган баҳор севинчи яна кўнгилларни китклай бошлади. Яна тибатининг дилдиранг танларига илик қон югурди...

Толларнинг кўм-кўк сочупулкари кизларнинг майдай ўрилган козиллардай селкиллаб тушмокка бошлади. Муз тагида лойкаланни оқсан сувларнинг фамли юзлари кули, ўзлари хорғин-хорғин оқсаларда, бўшалган кул сингари эркинлик нашьасини кемира-кемира илгари босадилар. Симёҷчаларнинг учларига якка-якка кушлар кўрина бошлади. Биринчи кўринган кўклам куши биринчи ёрилган бодрок нашьасини беради. Бултур эклиби, кўп кошларни қорайтирган ўйсма илдиздан яна бош кўтариб чиқди... Мулоим кўлларда ивиб, сувга айлангандан кейин гўзал кўзларнинг супасида ёнбошлиши мунча яхши кўпар экан бу кўкат! Эркакларнинг гулини дўплисига тегмай, яланг аёллар билан, уларнинг сочлари, гажаклари ва рўймон попуклари билан ҳазиллашиб ўйнаган салқин шабада... кўклам нашьаси билан шўхлик қиласди.

Ҳайт нега бу қадар гўзал ва ширин бўлади баҳорда?

***

Зеби(Зебиниса)нинг киши ичи сикилиб, занглаш чиққан кўнгли баҳорнинг илик ҳовури билан очила тушган; энди, устига похол тўшалган аравада бўйса ҳам, аллақайларга, дала-қирларга чиқиб яйрашни тусай бошлаган эди. Киш ичи ҳам кети узилмаган совчилар бир-икки ҳафтадан бери келишдан тўхтағанлар, энди ташқари эшикнинг «ғийт» этиши — бир-икки аёлнинг астагина босиб, паранжисини судраб кириш келишига далолат қилмас, ҳали эндиғина ўн бешга қадам кўйган бу ёши кизнинг гўдак кўнглини унча чўчитмас эди.

Кўк териш баҳонаси билан биринчи марта кенг ҳовлиларга, шаҳар ичда бўйса ҳамки, дала-тузларга чиқиб келганидан бери кўнгли қирларни, далаларни, ишиклиб олислик жойларни яна кўпроқ тусай бошлаган эди.

Отаси бомбоддан кирмаган, онаси сигир соғиши билан овора, ўзи кичкина саҳни супуриб турган вактида ташқари эшикнинг бесаронжом очилиши Зебининг кўнглини бир кур сескантариб олди. Бир кўлида супургиси, бир кўли тиззасида — ерга эгилган кўйи эшик томонга тикилиб қолди. Отасининг одатдаги томок қириш ва ўйталишлар билан, катта эшикнинг

Эвоҳ, унда на шеър, на май, на сафо. Бу қандай мулокот? Не ҳол? Ёнингда Жой олмиш ўзга бир суюкли даҳо.² Бекиёс эди у шеър лочини! Ҳаёни бамисли Кўрагонийдек. Гар тарих эврилса, шукрат тожини Унга кийизарда Султон Улубек. Балхдан ҳориб қайтган Алишер мисол Энди тўлиғизанди чўккан довотин. Кетди бир пок сиймо, теран бир хаёл, Колдирб дунёда ҳеч ўчмас отин. Бақо-ю бебақо аёй буюклини ўтиди сўнти дамда боши этиб куйи. Факат билганидан қолмас тириклик, Мана, гулга чўммиш Чигатой бўйи. Бу сокин элда ҳам иврисир баҳор, Учган хотирилар чирогин ёқиб. Карайман, қабрлар ястанмис қатор, Маъсум бинафашдан сирглар тақиб. Кимнингдир кўксига эншаганча гул Мармар сағанадан ўқиб турар байт. Баҳор, қатра ёним айлагил қабул, Онам бошига ҳам бордингимкан, айт?!

Унинг оромгоҳи бундади олис жой, Олиса ётибди менинг паноҳим.

Бугун кеттагина тўлубди беш ой,

Беш ойким, кўксимда ёнади оҳим.

Фарёд чекканинг ўйк эл ичра тақиб,

Ўч ҳам олмадим мен ўз қаламидан.

Онажон, онажон, кечиргил ахир,

Шодламинсан дедим бирор фамидан.

Дунёдан кетмасин ҳеч ким бемахал,

Ҳеч кимни босмасин ногаҳон ўқинч.

Аммо ўз бошига келмагуна гал,

Онажон, тош қалблар турармиди тинч.

Кўйларман хотирианг балки вакт етиб,

Бир умр ўртанур лекин таанди жон.

Суронлар йўлимда туриби кутиб,

Ўзинг кўлла энди мени, онажон.

Бутун атроғингда баҳордир балки,

Балки шабнам ичра гарқидир ҳазин тош.

Майсалар тентранга қатордир балки,

Лекин сен ётасан кўтаролмай бош...

Бунчалар қаттолсан, о сирли олам, Бунчалар бедилсан, бепоён хилқат. Сенинг ҳикматининг сўниги-ку одам, Наҳотки шунгат ҳам қилмайсан шафқат. Майса ҳам ўйонан қайта киши ўтиб, Заррача бўлса ҳам бир химмат унга. Наҳотки ёнг улуг фарзандин кетиб, Бошин кўтаролмай ётса мангуга. Онамни сўрайман сендан эрта-кеч, Қайтадир қўзигул ёради илдиз. Қайтадир гулшандан ахтариб висол Ел кезар — тоғларнинг гўзлар арвоҳи. Шоинринг дилрабо байтлари мисол Оҳ тротиг тизилар турнапар гоҳи. Киззалидоз баргидек учар дилдан гам, Тошқинлар киради қалбимга маним. Баҳоринг муборак бўлсин ушбу дам, Менинг ўзбекистон — дилбар Ватаним. Факат сен қалбимга чўқтиримай малол Чариган руҳимга илҳом колурсан. Баҳор ҳам, умр ҳам ўтар эҳтиом, Факат сен дунёда манг қолурсан.

Кайтадир шоира куйлади бехол:

Кўнглим ҳам бу кечя ойдай яримта...

Увада камзулда билур тутмадай

Булутлар ортидан боқада юлдуз.

Кайтадир юртни эслаб инграр най,

Кайтадир кўзигул ёради илдиз.

Кайтадир гулшандан ахтариб висол

Ел кезар — тоғларнинг гўзлар арвоҳи.

Шоинринг дилрабо байтлари мисол

Оҳ тротиг тизилар турнапар гоҳи.

Киззалидоз баргидек учар дилдан гам,

Тошқинлар киради қалбимга маним.

Баҳоринг муборак бўлсин ушбу дам,

Менинг ўзбекистон — дилбар Ватаним.

Факат сен қалбимга чўқтиримай малол

Чариган руҳимга илҳом колурсан.

Баҳор ҳам, умр ҳам ўтар эҳтиом,

Факат сен дунёда манг қолурсан.

Кўрганима, узун қиши кечалариди

Сизни армон билан куттнларни мен.

Бугун дастурхонда безаксиз фақат,

Кимдир эъзоз этар, беписанд кимдир.

Сизнинг қадрингизни билгувчи ҳар вақт,

Ушга иўқулиник кўрган халқимдир.

Сиз — равоч, чумчома, Сиз — кўчи тўпиқ,

Ялтирошиб, кўк беда, Сиз — туя товои.

Шўра ўт, ер ёнгок, қоқи замбуру,

Шарбат бера олган саҳрои тикон.

СЕНГА

Ватаним деб сени ўйондим!

Ҳамид Олимжон

Менинг ҳам бор дўсту қарорим,

Шаънларига шеърлар кўйладим.

Лекин таҳо қувонига чоғим,

Сирдошим деб сени ўйладим.

Бедард эмас умр ҳам асло,

Ҳасратлардан гоҳо сўйладим.

Шубҳа ичра қолганда таҳо,

Фамдошим деб сени ўйладим.

Кучолмасман мен сени ҳаргиз,

Сен осмонсан, мен-чи, зарра тан.

Қиблагоҳим, юнанчим ёлиз,

Сен барҳаёт онамсан, Ватан...

1. F. Үулом кўзда тутилган.

2. М. Шайхзода кўзда тутилган.

(“Кечада кундуз” романидан парча)

— Ана ўша киз ўша сафар келганида мени айтиб кетиб эди.

Баҳорлашиб бир бориб келаман, деб юриб эдим. Якинда яна айтиб кеттагина кеттиб келганинг ўз ораларида ўтатурган маҳрам гапларини гаплашиб, тикаётган каштларни, пилтага кирган дўппилари тўғрисида бир-бирларига калта-калта маълумот беришган эдилар. Салтини ўтилган бориб чиқди:

— Эрта саҳарлаб чопганим бекорга эмас...

— Мен ҳам сезганман... Юрагим бир кур сесканинг таҳтадан...

— Нимага, ўртоқжон?

— Ўзингиз билган совчилар бало-сида... Киш ичи кети узилмади.

— Менам беззганман, жоним кака... шунинг учун бир кишлоска чиқиб келсаммиз, деб эдим...

— Эрта саҳарлаб чопганим бекорга эмас...

— Мен ҳам сезганман... Юрагим бир кур сесканинг таҳтадан...

— Нимага, ўртоқжон?

— Ўзингиз билган совчилар бало-сида... Киш ичи кети узилмади.

“НАВРЎЗИ АЖАМ”

Шу кунларда баҳор деб атамши табиат асаридан қалби ҳаяжонга тўлмаган, унинг илҳом булогидан сув ичмаган ижодкор бўлмаса керак.

Ҳаёт отлиғ азалий ва оддий асар чиройининг қайта жонланishi истеъоддли аждодларимизнинг маънавий гўзаллиги бўлмиши “Бойчечак”, “Баҳор келди”, “Бинафша”, “Читтигул”, “Лайлак келди”, “Қалдирғоч”, “Ёмғир ёғалок” каби қўшиқларда шоирона инъикосини топган.

Баҳор фасли билан боғлиқ гўзал туйгулар бизгача мақомлар таркибida етиб келган “Наврӯз” атами мусикий намуналар мазмунидаги англашади. “Ажам” ибораси араблардан бошқа (турк, эрон ва б.) халқлар деган маънони англатаркан, бинобарин, бу номда келган кўй ва ашулар аждодларимиз томонидан узоқ ўтишибдан бўён ишончларни келаётган “Наврӯз” байрами кунлари анъанавий тарзда ижро этилгани ҳақида хуласага келиш мумкин. Бизгача Шашмаком матнида етиб келган Наврӯзи Хоро, Наврӯзи Ажам, Наврӯзи Сабо, Фарғона-Тошкент мақом йўлларидан Ажам (Наврӯзи Ажам) ва тароналари кўй негизида баҳорий манзара ва Наврӯз байрами билан боғлиқ туйгулар уфури туради. Бу ҳол, айниска, Фарғона-Тошкент услубидаги “Ажам” туркумли кўйларда сезиларидир. Жумладан, иккى хиссали (“зарби қадим”нинг бир қўриниши бўлган) усулга боғлиқ келган “Ажам” I-да оддий, лекин завқли оҳанглар билан безалган кўй байнин гўё оммавий маросим иштирокчиликнинг бир йўйинида ҳаракатларини ифодалайди. Наво макомига хос пардалардаги ривожланиши жараёнида эса бетакрор завқли онлар юзага келади. Ажамнинг бирбирига уланиб келган тароналари(2 ва 3-қисмларида шодил, туйгуларни тобора ортиб, пировардида “Ажам IV” умумий рақси билан яқун топади. Миллий ҷолгуларнинг кўй бегизи бўлган мазкур “Ажам I-IV” туркумий, айниска, дутор ижрочилигидан, хусусан, Абдусоат Ваҳобов, Махмуд Юнусов, Абдураҳим Ҳамидовлар ижросида ўзгача тароват касб этиб келди. Бугун таҳнили дуторчилар Малика Зиёбова, Илёс Арабов ва Беҳзод Сафаров Ажамнинг янги талқинларини тингловчиларга тақдим этишмоқда.

Фарғона-Тошкент йўлидаги “Наврӯзи Ажам” кўйи эса Султонхон Ҳакимов ва Ризки Ражабийнинг танбур чertiшларни, Турғун Алимматовнинг танбуру сато парда тебранмалари билан ҳалқимизга завқли онларни ҳади этиб келди. Абдулла Умаров ва Аброр Зуфаров бу беназир устозлар санъатини мунособ ижролари билан давом этирган ҳолда ёш авлодга сингдиришмода. Мазкур кўйнинг илҳоми билан Аҳмаджон Шукуров (Чархий ғазали) ва Шерали Ҷўраев (Бобур ғазали) ўзига хос ашула йўлларини яратдилар. “Шашмаком”нинг Сегоҳ туркумida келган

Ўлмас оҳанглар

манбаи моҳира оидий ишловлар натижасида салобатли мумтоз ҳолатни касб этган. Айни вактда “Ҳазажи мусаммани солим” (мағойилун-мағойилун-мағойилун-мағойилун) аруз баҳрида келган газал вазни доира усулига ўйғун боғланиши натижасида тантанаворлик хиссими ўйготди. Бу ерда “Наврӯзи Ажам”нинг “Шашмаком” Сегоҳ туркумida тутган ёрни ҳам эътиборли. “Сегоҳ”нинг ашула бўлумида Наср усули шўйбалар саломокли нуғузга эга бўлиб, уларнинг бир ўйла унамунаси — Наср Сегоҳ (Тарона), Наврӯзи Хоро (Тарона I-III) ва Наврӯзи Ажам (Тарона) бирин-кетин ўзаро боғланиб келади. Бу жарабаидан “шўбъадан-шўбага” тарзидаги руҳий ѿксалиш “Наср Сегоҳ” кўни пардалардан бошланиб, мақом шўйбаларига “белгиланган” тартибида ѿксалиш сари ҳаракатланиб, авжларида Ҳаво ва Ораз намудларни намоён этиш, “Наврӯзи Хоро” кўй-оҳанглари ҳам шу тарзда ривожланиб, пировардида Зебо Пари авжи ва Насрулой намудига эришиади. Ва ниҳоят, бу “Наврӯз”ларнинг авжи янглиг занжирининг сўнгига ҳалқасида келган “Наврӯзи Ажам” шўйбаси аввал-бошданоқ юкори (иккичи оқтава “до”) пардадан или “түрткі” олади. Дастраб бу холат чоғлиг ўзимасида кузатилиб, сўнгра хофизнинг биринчи байт мусикий “ўкуви”да ҳам тақрорланади:

Каю күшким, қўнгар бир пайкари
Мажнун мисол узра,
Эрур тан заъфилини қўнгайлар, қўнгайлар ҳилол узра.

Фазалда кўйланган “ташқи оламдан — иччи оламга” тамойили “Наврӯзи Ажам” кўйининг кейнги байтлари давомида:

Каю күшким, қўнгар бир пайкари

Мажнун мисол узра,

Эрур тан заъфилини қўнгайлар, қўнгайлар ҳилол узра.

Фазалда кўйланган “ташқи оламдан —

иҷти оламга” тамойили “Наврӯзи Ажам”

кўйининг кейнги байтлари давомида:

Каю күшким, қўнгар бир пайкари

Мажнун мисол узра,

Эрур тан заъфилини қўнгайлар, қўнгайлар ҳилол узра.

Таникли санъаткор, Ўзбекистон ва Коракалпогистон ҳалқ артисти Райхон Сапарова ижодий фаолиятини Бердак номидаги Коракалпок давлат мусикий театрида бошлаган. “Жумагул” спектаклида Турдигул, “Севмаганга сўйкалма” да Ҳонча, “Билмайин босдим тиконни” да Гулчехра, “Бир уйда икки ҳаёт” да Гулзор, “Ой тутилган тунда” спектаклида Забаржад каби ўйлаб саҳна қаҳрамонларини ҳаётӣ ва жозибали ижро этиб, томошабинлар қалбидан жой олган. Шунингдек, Р.Сапарова ижодий фаолиятида телепостстановка ва бадиий филмлардаги роллари, Татаристон, Бошқирдистон, Догистон, Козогистон ва бошқа республикалар ҳамда Тошкент шаҳрида ўтказилган Коракалпогистон адабиёти ва маданияти кунлари доирасидаги тадбирларда фаол қатнашгани мумкин аҳамиятига эга.

Театр санъати фидоийиси Райхон опа билан сұхбатимиз коракалпок театри-нинг бүнгунги куни ҳамда актристасиңг қартира фаолияти ҳақида.

— Райхон опа, мустақиллик илларидан коракалпок театр санъатида амалга оширилган бунёдкорлик ишлари ҳақида сўзлаб берсангиз.

— Албатта, янги давр мумомлари коракалпок театр санъатини ҳам четлаб ўтмади. Шунга қарамай, саҳна санъа-

тирилаётгандек... Бу ҳақда нима дея оласиз?

— Таржима асарлар саҳналаштирилаётгани тўғри. Режиссёр ўз нуқтани назаридан келиб чиқиб китми томошабинлар талабага бинон турли миллат асарларини

башка сарнадаги ҳақида сўзлаб берсангиз.

— Корақалпок мусикий тेатрида ҳам ишлансиз. Шу ҳақда сўзлаб берсангиз.

— Кичинча пайтимдан ота-

онамга эргашиб, спектаклларни гўё эртак кўргандек кизи-

киш билан томошабинларни ўксалишига зарур.

— Ҳозирни ўзимизнинг музалиффларга

келсақ, мустақиллик илларидан

К.Рахмонов, О.Абдураҳманов, К.Матмуратов, М.Низанов,

Ж.Хожанов, С.Жумагулов,

П.Айтмуратов, А.Ўтениязов

каби ижодкорларнинг тарбия-

вий аҳамиятга эга, турли ўйнашлардаги асарлари музав-

фаолияти саҳналаштирилди.

Драматургия осон жарн эмас-

лигини ҳаммамиз яхши билди-

миз. Колаверса, бугун жадал

суръатлар билан ривожланёт-

ган турмуш тарзини саҳнага

олиб чиқиб ижодкордан кўп из-

ланишини, катта меҳнатни талаб

килади. “Куч — бирлиқ” деган-

ларидек, бу борада режиссёр ва

драматург ҳамкорлиги мухим

аҳамият касб этади. Шунингдек,

“Кейнги пайтлар кора-

қалпок саҳнасида кўпинча

таржима асарлар саҳналаш-

тиши келади.

— Ҳозирни ўзимизнинг музалиффларга

келсақ, мустақиллик илларидан

М.Халмуратова, К.За-

римбетов каби саҳ-

надошларимизнинг иб-

ратлии фаолиятини алоҳида

таҳқидлаш зарур.

Ҳозирни ўзимизнинг музалиффларга

келсақ, мустақиллик илларидан

М.Халмуратова, К.За-

римбетов каби саҳ-

надошларимизнинг иб-

ратлии фаолиятини алоҳида

таҳқидлаш зарур.

Ҳозирни ўзимизнинг музалиффларга

келсақ, мустақиллик илларидан

М.Халмуратова, К.За-

римбетов каби саҳ-

надошларимизнинг иб-

ратлии фаолиятини алоҳида

таҳқидлаш зарур.

Ҳозирни ўзимизнинг музалиффларга

келсақ, мустақиллик илларидан

М.Халмуратова, К.За-

римбетов каби саҳ-

надошларимизнинг иб-

ратлии фаолиятини алоҳида

таҳқидлаш зарур.

Ҳозирни ўзимизнинг музалиффларга

келсақ, мустақиллик илларидан

М.Халмуратова, К.За-

римбетов каби саҳ-

надошларимизнинг иб-

ратлии фаолиятини алоҳида

таҳқидлаш зарур.

Ҳозирни ўзимизнинг музалиффларга

келсақ, мустақиллик илларидан

М.Халмуратова, К.За-

римбетов каби саҳ-

надошларимизнинг иб-

ратлии фаолиятини алоҳида

таҳқидлаш зарур.

Ҳозирни ўзимизнинг музалиффларга

келсақ, мустақиллик илларидан

М.Халмуратова, К.За-

римбетов каби саҳ-

надошларимизнинг иб-

Халқимиз орасида "Бир пиёла аччиқ чой ичиб, дўлтнин ерга кўйиб, ўйлаб кўринг", "Бир пиёла чой ичиб кетинг" ёки оддигина "Чой ичамиз" деган гаплар юради. Бу гапларнинг замонида бирор ишни маслаҳатлашиб олиши ёки ширин сұхбат куриш мақсади бўлади. Қадим анъана-да! Сиз билан ҳам бир пиёла аччиқ чой баҳона, чойхона ҳақида гурнглашиб олсан.

ЧОЙХОНАДАГИ СУҲБАТ

Хориждан хизмат сафаридан қайтган дўстлум девзира гуручдан ош дамлаб, дўстлар билан дийдорлашсак, деб колди. Иккى йил юртидан олиса юрган қадрдом ним дабдабали ресторанларнинг турфа таомларига тўйган, шекили. "Ресторан ҳар ерда бор, аммо маҳалла сингари чойхона ҳам факат бизга, ўзбекларга хос", деб колди. Гап-сўзидан дунё кўргани сезилиб турган қадрдомин тенгдошларнинг давра куриб, беташвиши ёшлини эслаб, очилиб гурнглашиб ўтиришнинг гаштига хеч нарса етмаслигини таъкидлаб кўйди. Анхор соҳилидаги чойхона-га эртароқ келиб, тайъбергариликни бошлаб юбордик. Кўп давраларни кўрган чойхонани Ҳожи ага камтар, сарх-аракат, ҳозиржавоб ва сұхбати соз бўлганидан сира зериктирмади. Фикру қарашларимиз яқинлиги сабабми, галимиз кизи-ди, пахта гулай чойнакса кўк чой дамлаб, олдимизга кўйди.

Хозир газет-журнал дегани шундай кўпайдики, ҳар ким истаганини, топганини ёзади, — деб колди Ҳожи ака. — Яқинда бир газета италияни кўшиқчининг оламдан ўтнагина бағишлаб уз саҳифа мақола бериди. Ҳудди ўша куни ўзимизнинг таникли ҳофизимиз вафот этган эди, шу жаҳд ўша газетада тўрт қатор хабар босилибди. Таҳририятга телефон қилиб, мухаррарни уялтириди: "Нима, ўзимизнинг ҳофиз ҳақида уч саҳифа ёза-диган гал йўки?" Бир ҳар тадан кейин, мархум ҳофиз тўғрисида тўрт саҳифа мақола суратлари билан чиқди... Биз ўзимизни қадрламасак, улуғласак, ким қиласи бу ишни?

Бу орада гўшту сабзини обдон қовуриб, тузини ростлаб, сувини кўйиб кўйдик.

— Үйимдаги кутубхонада мингдан ортиқ китобим бор, — сұхбатни давом этирди чойхоначи. — Ҳар ойда китоб дўйонларини бир алланман, янги китобга кўзим тушса, сотиб оламан. Янгибоддаги китоб растасида китоб аэропорок. Аслида, яхши китобнинг баҳоси ўйк, пулни агмайман. Аммо... шундук метрого чиксанг, ўтирган ўтда одамдан бештаси телефон ўйнаётганини кўрасан. Яқинда ўлимига сени телефонга ўйлаб кўйман, шекилли, деб ҳазиллашдим. Чойхонага келиб турдиган ўтилган тенги айрим ёшпарнинг даврасидан ҳам қониқмайман. Арзимас, майда гап-сўз, ба-кир-чакир билан вакт ўтказиши. Ҳатто базилилари чойхонаны майхона деб ўйлашади. Чунки уларда чинчакам ўзбек чойхонаси ҳақида тасаввурнинг ўзи йўқ. Бу биз - катталарнинг айбимиз.

Ҳали дўстларнинг келишига вакт борлиги боис кутиб коларканмиз-да, деган ўйда эдик, энди эса Ҳожи аканкинг сұхбатини олишига вақтимиз етмасликан деб колдик. Чунки оддий чойхоначининг адабиётимиздаги турли авлод ўзувчilarinинг асарлари, дўйонлардаги китоблар, адабий жараён ҳақида очик-қийдин, самимий гаплари бизни қизистириб кўйғанди-да. Чойхоналар, чойхоначилар кўп, аммо Ҳожи акага ўшаганлари кам.

ҚАДИМ ГЎШАЛАР

Марғилонда ўрам деган эски чойхона бор. Бундан ярим аср олдин қандай файзли бўлса, хозир ҳам айнан шундай. Болалигимда отам билан Марғилон деҳжон бо-

зорига борсан, қайтища чой ичиб, шифористлаб, кейин шошилмай уйга қайтардик. Кейинчалик, талабалик давримда эрта тоғнада Тошкентдан келган поезддан тушиб, ўрамда нонушта кулиб олардим. Ҳозир ҳам Марғилон томонларга йўлум тушса, вақт топиг, шу чойхонага ўтаман.

Кексаларинг айтишича, ўрамнинг иккиси ўйлилк тархи бор экан. Аввало, бу маскан маҳалла чойхонаси сифатida очиленган. Шу атрофдаги маҳалла ўрам (атрофи ўралган деган маънода) деб аталади. Кейинчалик меҳмонхона, карвонсарой ва-

ланган. Бир вақтлар бу ерда ҳақ сийиллари ўтказилган, юртимизнинг турли вилоятларидан чиқкан донгдор полвонлар беллашган, дейшилади...

“ФАРГОНА” ЧОЙХОНАСИ

Яқинда Фаргона шаҳридан янги шиham чойхонага тушдик. Қираверицида миллий либосда - бошида дўлти, эгнида чон, кўлида човум тутган ўигит кўлга сув кўйиб турибида. Кўлингизни юваб, ичкари киравис. Ҳолида нақшинкор тўрт устуни, тепаси дўлти шаклида шийлонли сўри кўйилган. Ҳоналардаги кўпай ўринцилар, чиройли хонтахта кўзни қувонтиради, покизалик кўнгилни яйратади. Деворлар миллий русумда безалган, хошиланган суратлар илинганд. Таваккал Қоди-

Миллий чойхонамизга эса "ажнабий либослар" ярашимиди ва чойхона номи остида "бошқача тадбиркорлик" килиш ҳам ножоиз. Ахир бу - Оталар чойхонаси.

Чойхонанинг тархи узок, аждодларимиз ённинг жазирамасида ташналигини бостириши, қишининг совуғида қайноқ чой ичиб тану жонига ором бериш учун мана шундай масканларни кашф этишган. Бу ерда, аввали, чо ичилган. Шунинг учун ҳам бу жой номининг ўзига "бон" бор.

Дарвое, хориждаги хизмат сафаридан ўзимизнинг чойхонамизни (одатда биз бун-ганиниб қайтган дўстимининг дилдан айтган гаплари мени ўйлатиб кўйди: "Би-

ласизми, — дейди у, — дунёнинг турфа дабдабали ресторанларида ёнма-ён столларда ўтирган одамлар ўзларини бегона-дайтишида, ҳатто таниш-билишлар ҳам бундай пайтда ёнингдан билмагандай ўтиб кетиши мумкин.

"Они кўрганда — меҳр қочади" деганларни шудир, эҳтимол. Бизнинг чойхонада эса, катта-киниң бир-бираини танимаса-да, эски қадрдонлардай одоб билан салом-алини ўнинга кўйишиади. Ҳатто палов пишганида ёнлагдигиларга бир лаган узатиб юборши ёки бошқаларни дастурхонига, бир пиёла чойга таклиф килишдек эзгу одатларимиз илдизи теран. Нега шундай? Чунки чойхонада ҳамма бир-бираига қадрдон, мөхрли, ўртада бегона йўқ! Одамларни чойхонанинг файзи шунга ўргатади — жамоа бўлиб, ўзаро ҳурмат, ўтибор кўрсатишни факат бизнинг чойхонадагина кўриш мумкин. Чойхўрлар худди ака-уқадек, ота-боладек бир-бираига музолосатди. Ўзингдан каттага ҳурмат кўрсатиб, ўзингдан киничка эътибор кўлганганингдан хурсанд бўласан, одоб сақлайсан. Таомдан сўнг аччиқ кўк чой ичиб, ширин сұхбат куриш, яхшиларни ёдга олиш, ўтган вожеаларни эслашнинг ўзи ҳам халқимизга хос кутугу анъана..."

Ха- "Фаргона"ни кўриб Тошкентда. Марказий университеги ённинг хиёбонда жойлашган "Мовий гумбазлар" чойхонаси ёдимга тушди. Чинакам миллий руҳда жирхозланган бу гўшада чойнинг ўндан ортиқ турни татиб кўриш мумкин эди: хитой кўк чойи, хинд фамил чойи, асал чой, ширчой, лимон чой, новвот чой, грузин чойлари, турли гиёллар дамламалари... "Мовий гумбазлар" ости доим юртшодлар, чет эзлик мөхонмона билан гавжум бўлган. Негадир кейнгига йилларда бу шинам чойхона ҳам, хиёбон ҳам эътибордан четда котргандай.

БУ ҲАМ МЕРОС

Бир сўз билан айтганда, чойхона боборлардан котрган миллий қадрдиги, ҳалқимизнинг кўнглигига яқин маскан. Қадимдан ҳар бир маҳаллада ёки гузар, карвонсарой, бозор якиндан жойлашган, узоқ йўлдан келганлар учун мөхонмона вазифасини ўтаган чойхоналардан янгиликлар тарқалган, маҳалла-кўйдаги катта-киниң муммоплар шу ерда мухокама килиниб, ечим топилган. Оддий, ортиқа дабдабадан холи, озода, маънавий тарбия ўчиги сифатида ўз анъаналари, тартиби-коидалари билан шакланган чойхонада ҳамма эмин-эркин, ўз ўйдагидай бемалол ўтираса-да, оқсоқларнинг ҳам, ёшпарнинг ҳам ўз ўрни, салом-алиги одоб доирасидан бўлган.

Хозир чойхона деганда, камдан-кам ҳолларда хаёлимизга чой келади. Аксарият ҳолларда ранг-баранг ичимликларга тўла, ўтаги тасисик таом, кўйилган столни тасаввур килимади. Афсуски, баланд чойхоналар, юкорида таъкидланганидай, майхонага айланган десак, тўрирок бўлди. Чойхонага хориж юртларининг одобга зид идатлари кириб келгандаги ҳам кутиш мумкин.

Хозир "чойхона" деб юритиладиган сон-саноқсиз майхона, ошхона, хонҳона ресторонларни кўп жойда уратиш мумкин. Бизнингча, улар ўз номи билан аталаған маъкул.

да сотилади. Айниска, ёз-куз ойларида чойхона эрта тонгдан Олтиарикинг бир бош олтиндай товланган хусайни ўзимию бир пиёла қаймок, иккиси донса иссиқ седаналинионни дастурхонга кўйиб нонушта кулаётган одамлар билан гавжум бўлуди. Марғилонларни дастурхонларни деб юртлар билан, мөхонмона вазифасини ўтаган чойхоналардан янгиликлар тарқалган, маҳалла-кўйдаги катта-киниң муммоплар шу ерда мухокама килиниб, ечим топилган. Оддий, ортиқа дабдабадан холи, озода, маънавий тарбия ўчиги сифатида ўз анъаналари, тартиби-коидалари билан шакланган чойхонада ҳамма эмин-эркин, ўз ўйдагидай бемалол ўтираса-да, оқсоқларнинг ҳам, ёшпарнинг ҳам ўз ўрни, салом-алиги одоб доирасидан бўлган.

Хозир чойхона деганда, камдан-кам ҳолларда хаёлимизга чой келади. Аксарият ҳолларда ранг-баранг ичимликларга тўла, ўтаги тасисик таом, кўйилган столни тасаввур килимади. Афсуски, баланд чойхоналар, юкорида таъкидланганидай, майхонага айланган десак, тўрирок бўлди. Чойхонага хориж юртларининг одобга зид идатлари кириб келгандаги ҳам кутиш мумкин.

Хозир "чойхона" деб юритиладиган сон-саноқсиз майхона, ошхона, хонҳона ресторонларни кўп жойда уратиш мумкин. Бизнингча, улар ўз номи билан аталаған маъкул.

да сотилади. Айниска, ёз-куз ойларида чойхона эрта тонгдан Олтиарикинг бир бош олтиндай товланган хусайни ўзимию бир пиёла қайmok, иkкisidi dOnsa issiK sEdanaliNiOnni dAsturxonGa k'oyiB nonushTa kuLaetGan odamlAr bilan gavjum b'uldidi. MarғilOnlAr ni dAsturxonlAr ni dеб юrтlaR bilan, mөhOnmOna vAzifasini ўtAgan choyxOna dArdi.

бозорни тасаввур килиниб, ечим топилган. Оддий, ортиқа дабдабадан холи, озода, маънавий тарбия ўчиги сифатида ўз анъаналари, тартиbi-koidalari bilan shaklanGAN choyxOna dArdi.

да сotiladi. Ayniska, yo'z-kuz oylarida choyxOna erta tonGdan OltiariKIng biR boSh olTiNdai tOvlangan huSaiNi yo'zimiYu BiR piёla qaymok, iKkisiDi dOnsa issiK sEdanaliNiOnni dAsturxonGa k'oyiB nonushTa kuLaetGan odamlAr bilan gavjum b'uldidi. MarғilOnlAr ni dAsturxonlAr ni dеб юrтlaR bilan, mөhOnmOna vAzifasini ўtAgan choyxOna dArdi.

da sotiladi. Ayniska, yo'z-kuz oylarida choyxOna erta tonGdan OltiariKInG biR boSh olTiNdai tOvlangan huSaiNi yo'zimiYu BiR piёla qaymok, iKkisiDi dOnsa issiK sEdanaliNiOnni dAsturxonGa k'oyiB nonushTa kuLaetGan odamlAr bilan gavjum b'uldidi. MarғilOnlAr ni dAsturxonlAr ni dеб юrтlaR bilan, mөhOnmOna vAzifasini ўtAgan choyxOna dArdi.

da sotiladi. Ayniska, yo'z-kuz oylarida choyxOna erta tonGdan OltiariKInG biR boSh olTiNdai tOvlangan huSaiNi yo'zimiYu BiR piёla qaymok, iKkisiDi dOnsa issiK sEdanaliNiOnni dAsturxonGa k'oyiB nonushTa kuLaetGan odamlAr bilan gavjum b'uldidi. MarғilOnlAr ni dAsturxonlAr ni dеб юrтlaR bilan, mөhOnmOna vAzifasini ўtAgan choyxOna dArdi.

da sotiladi. Ayniska, yo'z-kuz oylarida choyxOna erta tonGdan OltiariKInG biR boSh olTiNdai tOvlangan huSaiNi yo'zimiYu BiR piёla qaymok, iKkisiDi dOnsa issiK sEdanaliNiOnni dAsturxonGa k'oyiB nonushTa kuLaetGan odamlAr bilan gavjum b'uldidi. MarғilOnlAr ni dAsturxonlAr ni dеб юrтlaR bilan, mөhOnmOna vAzifasini ўtAgan choyxOna dArdi.

da sotiladi. Ayniska, yo'z-kuz oylarida choyxOna erta tonGdan OltiariKInG biR boSh olTiNdai tOvlangan huSaiNi yo'zimiYu BiR piёla qaymok, iKkisiDi dOnsa issiK sEdanaliNiOnni dAsturxonGa k'oyiB nonushTa kuLaetGan odamlAr bilan gavjum b'uldidi. MarғilOnlAr ni dAsturxonlAr ni dеб юrтlaR bilan, mөhOnmOna vAzifasini ўtAgan choyxOna dArdi.

da sotiladi. Ayniska, yo'z-kuz oylarida choyxOna erta tonGdan OltiariKInG biR boSh olTiNdai tOvlangan huSaiNi yo'zimiYu BiR piёla qaymok, iKkisiDi dOnsa issiK sEdanaliNiOnni dAsturxonGa k'oyiB nonushTa kuLaetGan odamlAr bilan gavjum b'uldidi. MarғilOnlAr ni dAsturxonlAr ni dеб юrтlaR bilan, mөhOnmOna vAzifasini ўtAgan choyxOna dArdi.

da sotiladi. Ayniska, yo'z-kuz oylarida choyxOna erta tonGdan OltiariKInG biR boSh olTiNdai tOvlangan huSaiNi yo'zimiYu BiR piёla qaymok, iKkisiDi dOnsa issiK sEdanaliNiOnni dAsturxonGa k'oyiB nonushTa kuLaetGan odamlAr bilan gavjum b'uldidi. MarғilOnlAr ni dAsturxonlAr ni dеб юrтlaR bilan, mөhOnmOna vAzifasini ўtAgan choyxOna dArdi.

da sotiladi. Ayniska, yo'z-kuz oylarida choyxOna erta tonGdan OltiariKInG biR boSh olTiNdai tOvlangan huSaiNi yo'zimiYu BiR piёla qay